

4 - мавзу. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларидан сабзавотларни йиғишириш ва дастлабки қайта ишлашни механизациялаштиришнинг аҳамияти ва ривожлантириш истикболлари

Режа:

- 1. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларидан
сабзавотларни йиғишириш ва дастлабки қайта
ишлашни механизациялаштиришнинг
аҳамияти.**
  - 2. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини
йиғишириш машиналари.**
- Адабиётлар.**

Мавзу бўйича билим савиясини баҳолаш

Тушунчалар

*Сабзавотларни
йигиш усуллари,
мехнат сарфи,
механизациялаш
даражаси, техника
хавфсизлиги.*

Назорат саволлари

1. Кartoшкани йиғишириш ишларига қандай агротехник талаблар қўйилади?
2. Нима учун эрта пишар сабзавотлар асосан қўлда териб олинади?
3. Механизациялаштиришнинг асосий мақсади нимадан иборат?

Биламан

(дарс бошида ёзилади)

Билишни хоҳлайман

(дарс бошида ёзилади)

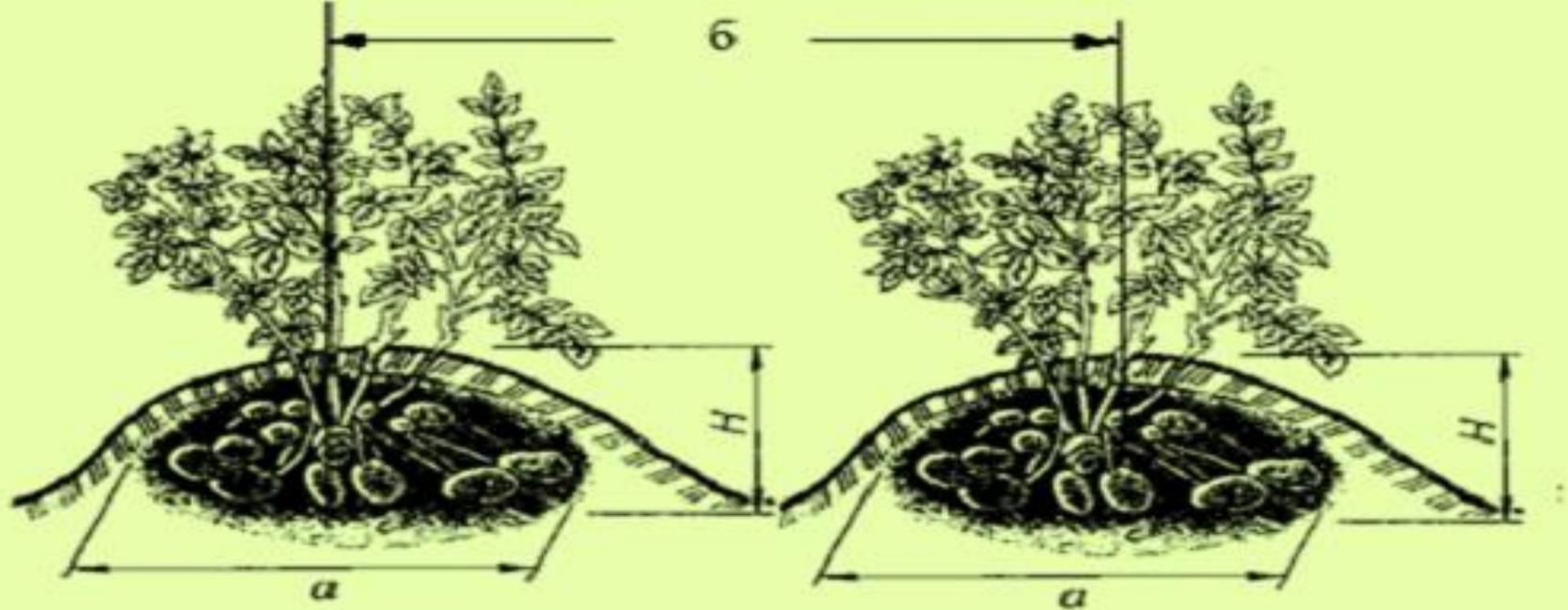
Билиб олдим

(дарс охирида ёзилади)

Картошка йиғишириш машиналари

Республикамизда картошка ҳосилини йиғиширишда маҳаллий шароитга мосланган технологиядан фойдаланилади, унда, асосан оддий ковлагич ёки йиғишириш машиналари қўлланилади. Картошка кавлогич ва йиғишириш машиналарнинг ковлаб-элагич ишчи қисмлари картошкаларни тупроғи билан ковлаб оладиган лемех ва картошка тупроқдан қисман ажратувчи (сепарацияловчи) қисмлардан ташкил топган.

Картошка ҳосилини йиғишириб олиш машаққатли иш бўлиб, у картошка етишириш учун сарфланадиган харажатларнинг 45...60% ни ташкил этади.

Тугунакларни жойлашишы: а-жойлашув диаметри; н-эгат юзаси билан энг пасткы тугунак орасидаги масофа; б-эгат оралиғи

Бир туп картошкада 20 донагача тугунак бўлиб , массаси бир килограммгача етади.

Машинада картошка ҳосилини йиғиширишда кетма-кет қуидаги ишлар бажарилади: тугунакларни ковлаш, тугунакларни тупрокдан тозалаш (сепарациялаш), тугунакларни картошка палагидан ажратиш, ажратилган палакни чиқариб ташлаш, тугунакларни тошлардан ажратиш, тозаланган тугунакларни тўплаб юклаш. Баъзида ҳосилни йиғишириб олишдан илгари палаклар ўриб олинади ва четга чиқариб ташланади.

Картошкани машина билан йиғиширишни асосан уч усули мавжуд:

- картошқа ковлагичлар билан ковлаб олиниб, майдон юзасига чиқариб ташланади, кейин эса қўлда териб олинади;
  - картошқа ковлагичларга тозалаш столлари жиҳозланган тиркамалар тиркалиб, ковлаб олинган картошқа тозаланиб, қопланади;
  - картошқа комбайн ёрдамида қўл меҳнатисиз йиғиширилади.
- Комбайн билан йиғишириш усули ҳам уч босқичда амалга ошириш мумкин:**

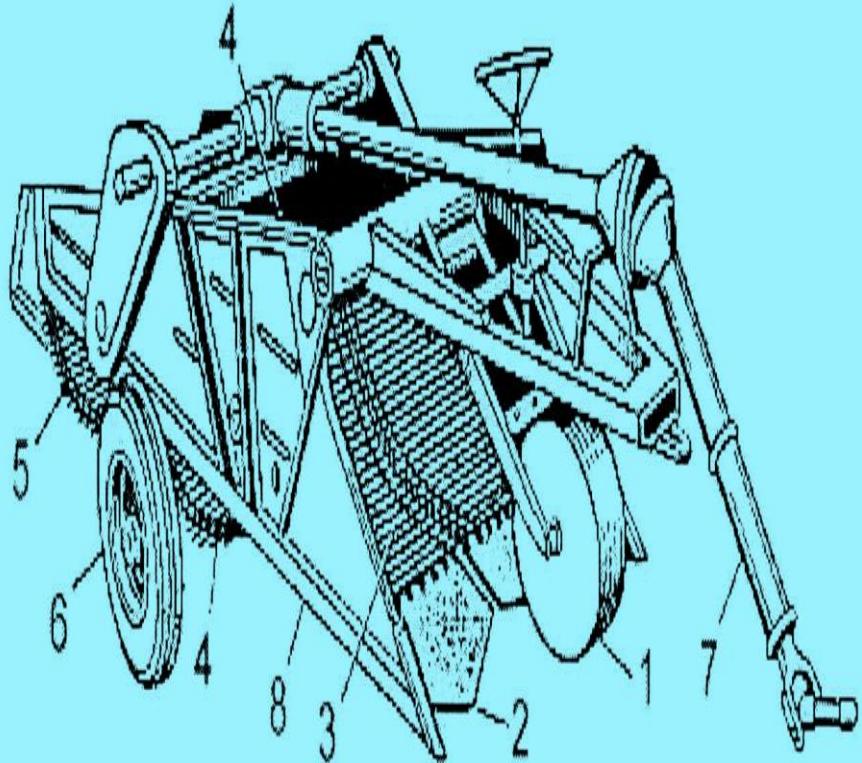
- комбайн ёрдамида бир йўла йиғишириш;
- комбайн ёрдамида бўлиб (кўп фазали) йиғишириш;
- комбинациялашган ҳолатда.

Картошкани бевосита комбайн ёрдамида йиғиширганда комбайин бир йўла картошкани ковлаб, териб ва тозалаб транспорт воситасига ортади.

Комбайин билан бўлиб йиғиширганда эса аввалига тугунаклар картошка ковлагич ёрдамида ер юзасига уюмлаб ташланади, сўнгра унинг сирти қисман қуригач, комбайин билан териб олинади. Бу усул тупроқ намлиги меъёридан ортиқ бўлган майдонларда қўлланилади.

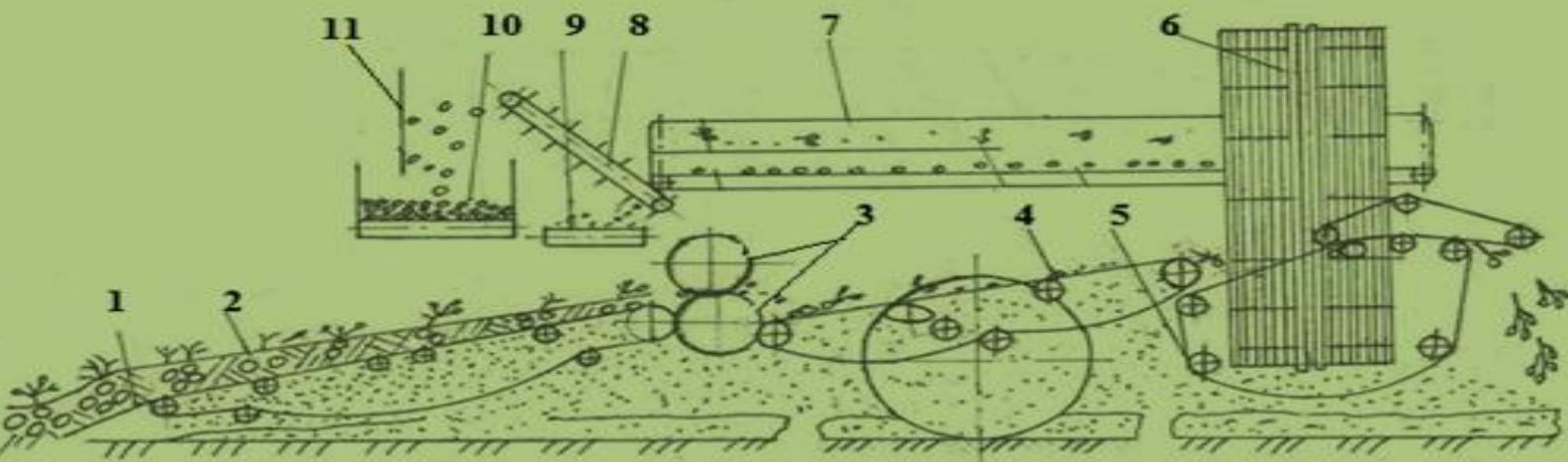
Оддий ковлагичлар тугунакларни ернинг устига чиқаариб кетади. Кейин эса ишчилар кўринган картошкани қўлда териб олишади. Бу усулни қўллаганда ҳосилнинг қарийб 30% гача бўлган қисми тупроқ остида қолиб кетиши мумкин.

КСТ-1,4 русумли картошка кавлагичнинг умумий қўриниши

1-ишлиб бериш чуқурлигини созловчи ғилдирак, 2- лемехлар, тез айланувчи элеватор, 4-асосий элеватор, 5-каскадли элеватор, 6- юриш ғилдираги, 7- қўват олиш вали, 8- рама

Картошка кавлайдиган тиркама комбайнни иш жараёни

Сабзавот йиғиширишни механизациялаш.

Меваларни пишиб етилиши қуйидаги давларига бўлинади:

1. Истеъмол қилиш учун ярайдиган даражадаги етилиши.
2. Теримбоп бўлиб етилиши.
3. Техник етилиши.
4. Физиологик етилиши.

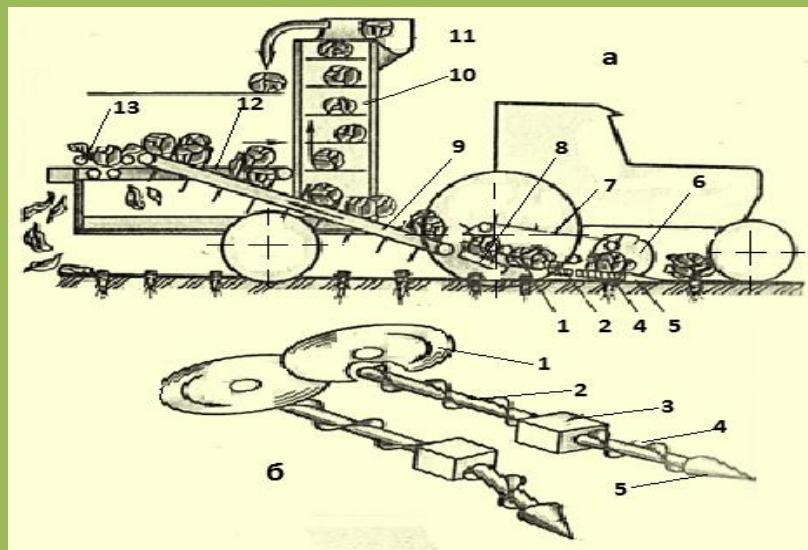
Истеъмол қилиш учун ярайдиган даражадаги етилишда нормал **биологик** етилиш жараёни тугалланиб, улар тўла пишиб етилиб, ўз навига **мос маза, ҳид, ранг ва эт** ҳосил қиласди. Шу даврда уларни териб олинмаса, уларнинг сифати пасаяди ва бузила бошлайди.

Физиологик етилишида сабзавотларнинг уруғлари тўла етилган бўлиб, зарур озиқ моддаларни тўплаган бўлади.

Уруғли сабзавотлар етилиш вактига қараб **баҳорги, ёзги, эрта кузги, эрта қишки** навларга ажратилади.

- Кўпчилик сабзавот экинларининг ҳосилини йиғишириб олиш қисман **механизациялаштирилган**. Бунинг асосий сабаби уларнинг ҳосилини бир вақтда пишиб етилмаганлиги ҳисобланади. Айниқса, **эртапишар бодринг, помидор, карам** ва бошқа сабзавотларнинг ҳосилини бир неча марта танлаб қўлда, машина ёрдамида териб олишга тўғри келади.
- Бу усулда технологик жараённи амалга ошириш махсус **платформалар** ёрдамида бажарилади.
- Ҳосили бир вақтда пишадиган **помидор, карам, сабзи, пиёз каби сабзавотлар** эса махсус комбайнларда йиғишириб олинади ва чиқиндилардан тозаланиб, транспорт воситасига юкланади ҳамда сақлаш жойларига жўнатилади.

- МСК-1 карам йиғиш маинасининг технологик схемаси

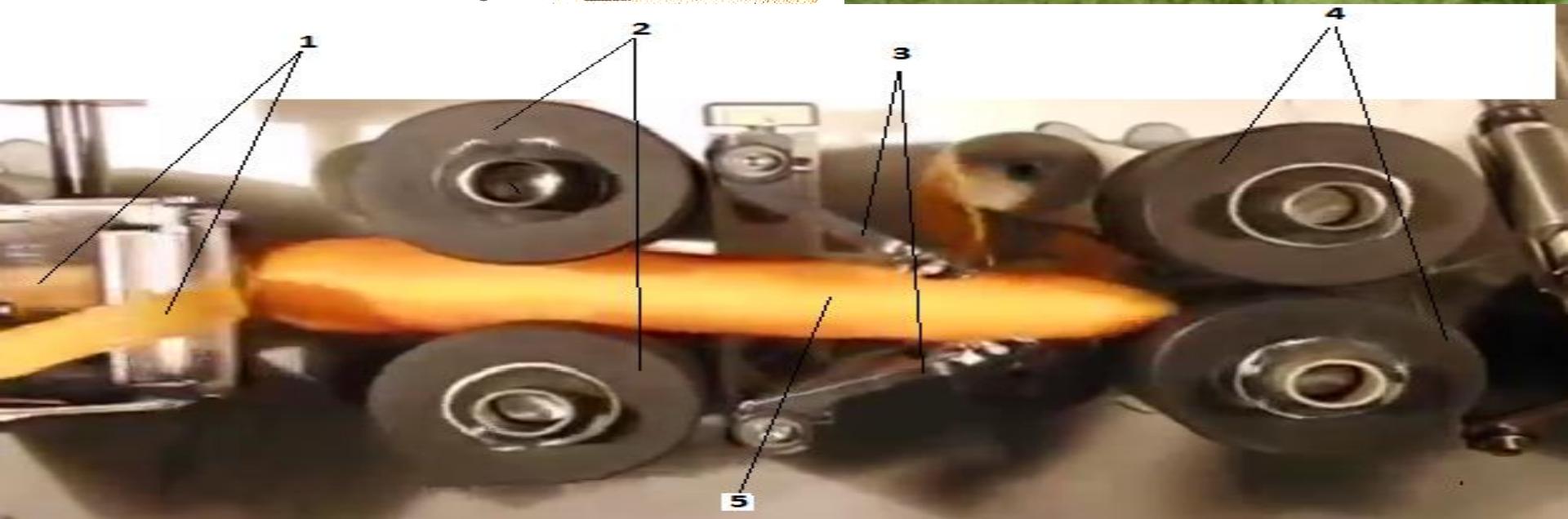
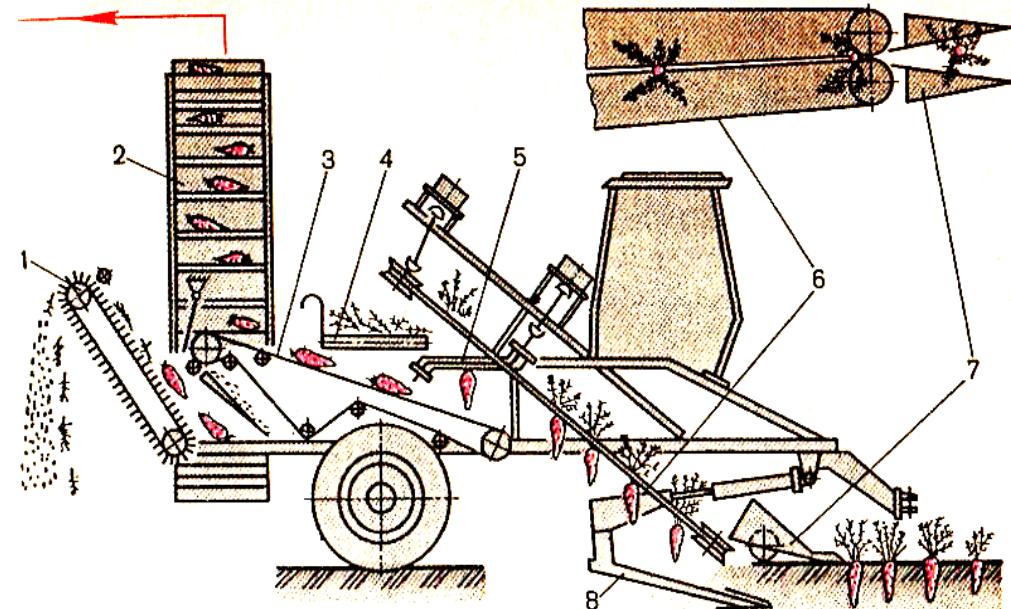
в

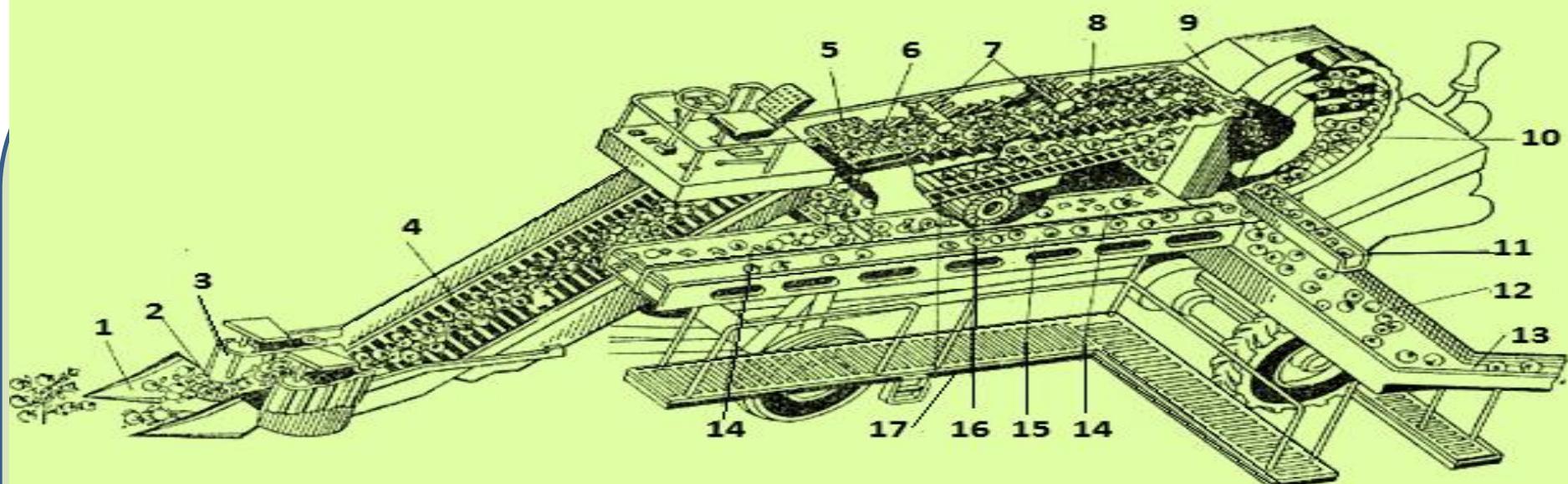
г

Сабзи йиғиш Е-825 комбайннинг технологик схемаси

СКТ-2 маркали ўзиорар помидор йиғиш комбайнини технологик схемаси

Назорат саволлари

- 1.Картошка ковлаб олишнинг қандай усулларини биласиз?

- 2.Картошкани йиғиштириш ишларига қандай агротехник талаблар қўйилади?

- 3.Картошкани йиғиштириб олиш қандай ташкил этилади?

- 4.Картошка ковлагичнинг турлари ва унинг асосий қисмларини айтинг.

5. Нима учун эрта пишар сабзавотлар асосан қўлда териб олинади?

- 6.Сабзавотларни териб олишда қандай машинадан фойдаланилади? Унинг асосий қисмларини айтинг.

**Диққат!
Ёзиб олинг ва эслаб
қолинг!**

**Хар қандай соҳа ишларини
механизациялашдан асосий мақсад -
мехнат унумдорлигини кескин
ошириб, бажариладиган иш ёки
олинадиган махсулот таннархини
пасайтиришдан иборат
бўлиши керак**